

ELS CLÍTICS PRONOMINALS DE 3a PERSONA A LES COMARQUES D'ALACANT: INTERFERÈNCIA LINGÜÍSTICA DEL CASTELLÀ?

INTRODUCCIÓ

Els clítics pronominals constitueixen, sense cap mena de dubte, una de les categories lingüístiques del català en què les diferències entre els parlars es fan més paleses. Paradigmàticament, però, els estudis pel que fa a les realitzacions dialectals d'aquesta categoria són més aviat escassos, com es pot observar a la bibliografia.

D'una altra banda, hi ha la tendència, si més no al País Valencià, a atribuir a la interferència lingüística del castellà una bona part de les variants col·loquials que més s'allunyen de les solucions normatives. La quasi desaparició de les funcions adverbials de *en* i *hi* del valencià col·loquial, per exemple, ha estat sovint atribuïda a l'acció del castellà, que en desconeix l'ús. Recórrer al castellà, tanmateix, no explica tot l'abast dels fenòmens, i en el cas concret de les funcions adverbials de *en* i *hi*, esclareix ben poc, ja que aleshores hem d'explicar per què el castellà les va perdre ja al segle xv.

Així doncs, al llarg del present treball intentarem descriure les variants pronominals d'unes comarques especialment problemàtiques pel que fa a la llengua, les d'Alacant, sense incórrer en el tòpic del castellà. Això no vol dir que neguem el pes de la llengua veïna sobre l'autòctona d'aquestes zones, ja que suposaria ignorar o no voler veure la realitat. Tanmateix, davant un fenomen concret provarem de buscar una motiva-

ció interna que n'explique l'origen, bé tota sola, bé adjuntant-hi la influència externa del castellà.¹

Quant al desenvolupament del treball, aquest consta de dues parts: una primera part més aviat teòrica, on intentem donar compte de l'alternança pronominal al subsistema d'Alacant a través de regles fonològiques i de formes bàsiques (epígraf 1). A la segona part descrivim les variants pronominals trobades a la zona estudiada, i intentem donar-ne una explicació (epígrafs 2 a 4)

1. ALTERNANÇA PRONOMINAL. FORMES BÀSIQUES I REGLES FONOSINTÀCTIQUES

1.1. *Alternança pronominal i formes bàsiques*

Hom considera que la sensibilitat que aquestes formes presenten respecte a la posició preverbal o posverbal que ocupen en la frase, és un dels trets que millor les caracteritza, i que les variants alternants d'un mateix morfema pronominal (*el, lo i l* en el pronom masculí singular de l'acusatiu, per exemple) no són sinó formes sintàcticament condicionades per les característiques fonètiques del context lingüístic en què apareixen. Les discrepàncies, però, apareixen a l'hora d'esbossar una descripció teòrica del fenomen. Nosaltres intentarem sistematitzar les variants pronominals realitzades a la zona estudiada partint de formes bàsiques i de regles fonològiques que donaran compte de totes les variants apuntades. L'avantatge de disposar d'un conjunt de formes bàsiques és que aquestes expressen la identitat dels morfemes, malgrat les seves diferents manifes-

1. Les formes que ací presentarem són el resultat d'unes enquestes que vam passar l'estiu del 89 i del 90 als següents indrets d'Alacant: Onil, Castalla, Ibi, Beneixama, Biar, Banyeres, Monòver, Dénia, Benitatxell, La Vila Joiosa, Sant Joan, Mutxamel i Aigües de Bussot. L'enquesta constava d'un total de 96 preguntes, en les quals es donava al parlant un context amb complements d'acusatiu i de datiu anteposats al verb, però sense reduplicació pronominal. Ells havien de repetir la frase i afegir el que faltava, és a dir, construir les combinacions pronominals. Una mateixa estructura la presentàvem dues vegades al llarg de l'enquesta per tal d'augmentar el grau de fiabilitat dels resultats.

tacions. El sistema de regles, d'un altre costat, ens permet de copsar les regularitats de cada variant dialectal, i a més, de fer-ho d'una manera explícita.

Les formes bàsiques que proposem són les següents:

- (1) a. l (a) (z)
b. li
c. lz

A (1a) *l* és el morf de l'acusatiu, *a* el del femení i *z* el del plural. El resultat *les* de *l+a+z* pot explicar-se a partir d'una regla fonètica general del català, com ara (2):

$$(2) \left\{ \begin{array}{l} +\grave{a}ton \\ +sil\cdot\grave{l}àbic \\ +baix \\ +posterior \\ +labial \end{array} \right\} > \left\{ \begin{array}{l} -baix \\ -posterior \end{array} \right\} / \_ z \#\#$$

Això és, la vocal *a* del femení esdevé *e* en posició final de mot i precedida immediatament de la marca *z* del plural.

El morf de (1b), d'altra banda, representaria el morfema de datiu singular, i el de (1c) el de plural.

Quant al fenomen d'alternança pronominal que ara estudiem, la forma *li* de (1b) és invariable perquè té una vocal formant part del morfema abstracte. És autosil·làbica, per tant, en la seua estructura subjacent. Per la mateixa raó són també invariables la combinació del morfema *l* de l'acusatiu més *a* del femení, o *l* més *a* més *z* del plural que apareixen a (1a). Els morfemes *l* o *l(z)* de (1a) —sense *a*—, i *lz* de (1c) (és a dir, les formes apostrofades de la norma fabriana) —sense la vocal *i*—, no són autosil·làbics. Estan sotmesos, per tant, a les variacions de fonètica sintàctica. El fenomen d'alternança pronominal quedaria així funcionalment justificat, com fan Wanner (1979) i altres autors, a partir de la asil·labicitat de les formes bàsiques.

1.2 Regles fonosintàctiques

Pel que fa a les regles que regeixen la col·locació de la vocal epentètica tenim que, en contextos on el pronom no és autosil·làbic ni forma síl·laba amb el verb, s'introdueix una vocal epentètica segons els criteris següents:

A.2.1. En *posició immediatament posposada* la vocal s'introdueix, en qualsevol context, després del morfema pronominal, i abans del morfema de plural *z*, si n'hi ha. Aquesta regla es pot formalitzar com segueix:

$$(3) \quad I \left\{ \begin{array}{c} (z) \\ z \end{array} \right\} > IV \left\{ \begin{array}{c} (z) \\ z \end{array} \right\} / \begin{array}{l} [Xc]v \text{---} \\ [Y]pro \text{---} \end{array}$$

A(3) *l* representa la consonant bàsica dels pronoms de 3a persona, consonant que delimita la forma subjacent de l'acusatiu quan no va acompanyada de cap altre element (de l'acusatiu masculí, per tant), o quan incorpora opcionalment (el parèntesi indica sempre forma opcional) *z* del plural. Aquesta mateixa *l* delimita, de més a més, la forma bàsica del datiu plural, *lz*, quan la *z* té caracter obligatori. Finalment, $[X]v$ fa referència al verb, i *v* la vocal (la vocal que s'insereix). El signe *c* significa qualsevol consonant, en aquest cas la consonant final del verb.

L'anterior regla es llegeix així: les formes asil·làbiques de (1a) i (1c), això és, els pronoms que presenten la forma consonant (*l*), consonant més *z* (*l(z)*), o consonant plural (*lz*), en el context d'un verb o d'un pronom més un altre pronom en posposició, insereixen una vocal epentètica *o* immediatament després de la *l*. Abans, per tant, del morfema *z* de plural, si n'hi ha.

1.2.2. En *posició immediatament anteposada*, l'epèntesi, si cal, es realitza sempre davant del morfema pronominal:

$$(4) \quad I \left\{ \begin{array}{c} (z) \\ z \end{array} \right\} > IV \left\{ \begin{array}{c} (z) \\ z \end{array} \right\} / \text{---}[X]v$$

La regla de (3) donaria compte de les formes de (5):

- (5) a. donar [lil]
 b. donar [lila]
 c. donar [lilz]
 d. donar [lilez]
 e. donar [lozlo]
 f. donar [lozla]
 g. donar [lozloz]
 h. donar [lozlez]

Mentre que de les de (6) donaria compte la regla (4)

- (6) a. [lil] done
 b. [lila] done
 c. [lilz] done
 d. [lilez] done
 e. [elzel] done
 f. [elzla] done
 g. [elzelz] done
 h. [elzlez] done

2. SOBRE LES VOCALS EPENTÈTIQUES *E* I *O*

En la llengua parlada, però, la vocal epentètica *e* del datiu plural només es realitza quan segueix una pausa o una paraula acabada en consonant:

- (7) a. [nolz] diré res
 b. quan [elz] diràs que vinc?
 c. [elz] diràs que vinc?

La vocal *o*, en canvi, es realitza sempre, tant si els morfemes *l(z)* de l'acusatiu com *lz* del datiu poden recolzar en el verb o en un altre pronom, com si no ho poden fer. Les formes posposades de (5), per tant, es realitzen com a (8):

- (8) a. dóna [lilo]
 b. dóna [liloz]
 c. dóna [lozlo]
 d. dóna [lozloz]
 d. menja [lo]
 e. porta [loz] la carta

El que s'ha produït, pensem, és una extensió del valor morfològic de gènere masculí d'aquesta vocal, epentètica en un principi, però posteriorment morfològitzada. Queden així positivament caracteritzades, com en castellà, les formes masculines de l'acusatiu enfront de les del femení:

- (3) a. troba-lo / troba-la
 b. troba- los / troba-les

Des d'aquest punt de vista la *o* del datiu plural podria explicar-se com un cas d'extensió per analogia amb *los* de l'acusatiu.

El fet que el pronom *en* es realitze en posposició seguint els requisits de sil·labicitat estrictes, això és, sense la vocal epentètica *e* si la forma *n* pot recolzar en el verb o en un altre pronom, com apareix a (10)

- (10) compra'n

provaria el caràcter morfològic de *o*: vocals de naturalesa distinta es comporten de manera distinta. Mentre *e* posseeix una existència merament fonològica o epentètica, la vocal *o* és, de més a més, la marca de gènere masculí de les formes singular o plural de l'acusatiu.

D'altra banda, des d'un punt de vista descriptiu, el fet que *l(z)* i *lz* es realitzen en posposició sistemàticament com a *lo(z)* i *loz* ens podria dur a parlar d'al·lomòrfia. Des d'aquest punt de vista, podríem dir que *l(z)* i *lo(z)* són les formes alternants (en distribució complementària) de l'acusatiu de 3ª persona i que *lz* i *loz* són les del datiu.

Finalment, cal apuntar l'existència en algunes zones de la inserció sistemàtica d'una vocal epentètica *e*, com ara a (11):

- (11) a. [elzela] dóne
 b. [elzelez] dóne

La inserció de *e* entre la forma del datiu i la de l'acusatiu no està exigida ara pel principi de sil·labicitat, com hem vist a (3), puix que la forma de l'acusatiu femení és sil·làbica en la seua estructura subjacent, i la del datiu ja ha inserit una vocal epentètica. Tots dos, per tant, tenen resolt el principi de sil·labicitat. Aquesta segona inserció podria obeir al desig del parlant d'evitar grups consonàntics forçats ([lzl] o [zl]).

Les combinacions de (11) són les realitzades a Onil per parlants d'edat avançada (ja que els joves utilitzen les formes del datiu singular, és a dir *lil* i *lila*), però són també molt freqüents en altres comarques del P.V.

3. L'EIXAMPLAMENT DE L'ÚS DEL PRONOM NEUTRE

A la Vila Joiosa i voltants trobem un paradigma de combinacions pronominals quasi tan reduït com el que presenta el dialecte barceloní. Les combinacions de datiu i d'acusatiu de 3ª persona ofereixen, en la zona que ara ens interessa, les següents possibilitats:

- (12) a. [liw] done (per [lil], [lila] i [liw])
 b. [liwz] done (per [lilz] i [lilez])
 c. [ezo] done (per [elzel], [elzla], [elzelz], [elzlez] i [elzw])

Les formes de (12a) i (12b) són analitzades per Colomina (1985: 166), com a resultat de la vocalització de *l*. Pel nostre costat, però, pensem que no es pot tractar d'una vocalització, i això per les raons següents:

Primer, perquè caldria buscar vocalitzacions de *l* en contextos no pronominals, la qual cosa no és gaire fàcil (*colze*, per exemple, no dóna *couze*). Aquest canvi fonològic, tan freqüent i productiu en la història fonètica del català, és rar al segle xx.

Segon, per la poca productivitat del fenomen dins el mateix sistema pronominal. La forma [elz], per exemple, passa a [ez] en aquesta mateixa zona, i no a [ewz], com caldria esperar si es tractés d'una vocalització. No veiem, doncs, per què les formes *el* o *els* de l'acusatiu haurien de vocalitzar a [w], i no haurien de fer-ho les del datiu.

Tercer, perquè les combinacions amb datiu plural donen [ezo] en

preposició i [lozo] en posposició, i només es realitza la forma amb *u* ([ezu] o [ezw]) quan segueix un mot començat amb vocal.

I, finalment, perquè a les zones on el fenomen és encara incipient (a Aigües de Bussot, per exemple), la substitució per [w] o [o] afecta no sols les formes [lil], on la *l* es troba en posició implòsiva, sinó també [lila], on *l* no aconsegueix els requisits necessaris per a la vocalització [lilz]. A més, la combinació no canvia a [liwz], tot i que la *l* apareix en posició implòsiva. Sembla, doncs, que el fenomen és, en principi, una neutralització de gènere en les formes de l'acusatiu.

És evident, per tant, que no podem trobar-nos davant d'un fenomen fonològic de vocalització. Més aviat, pensem, ha de ser un eixamplament del pronom neutre *ho*, no sols perquè aquesta forma neutra de l'acusatiu pot substituir espontàniament i en qualsevol indret les formes del masculí o del femení, sinó perquè l'explicació es presenta més coherent si considerem les combinacions amb datiu plural. Aquestes es realitzen sistemàticament com a [ezo] o [ezu], però mai com a *[ezoz] o *[ezuz], la qual cosa prova clarament que es tracta del pronom neutre *ho*.

La presència del morfema de plural [z] en [liwz] s'explicaria pel desig del parlant de marcar el nombre de l'acusatiu. Si a [ezo] per [elzelz] i [elzlez] el parlant no sent aquesta necessitat és perquè ja hi ha un morfema de plural representat en la combinació. Aquest únic morfema *z* pertanyeria tant al datiu com a l'acusatiu. Cal apuntar, però, la tendència a substituir [ezo] per [liw] i [liwz], unificant, amb la pèrdua de la moció de nombre del datiu, els paradigmes de plural i de singular. L'ús de [liw] o [liwz] per [ezo] és quasi sistemàtic entre les generacions més joves, i més esporàdic entre les més grans.

4. CANVIS FONOLÒGICS I MORFOLÒGICS EN LES FORMES DE DATIU

4.1. *La pèrdua de la moció de nombre en el datiu*

La neutralització que tot seguit s'estudiarà comporta la pèrdua de la moció de nombre en el pronom de datiu *i*, com a conseqüència, la substitució de les formes alternants [elz] i [loz], formes marcades pel que fa al nombre. Aquestes poden ser reemplaçades bé per la forma [li] del

singular, bé per una foma estranya al català: la forma [se] del castellà. En el primer cas es tractaria, seguint la terminologia de Weinreich (1953), d'una hipodiferenciació o subestimació d'una distinció, mentre que en el segon cas es pot parlar d'un préstec del castellà o de la substitució d'una forma interna per una d'externa.

4.1.1. *La forma [li] com a morfema de singular i de plural*

Les formes de (13)

- (13) a. [lil] done (per [lil] i [elzel])
 b. [lila] done (per [lila] i [elzla])
 c. [lilz], [liz] done (per [lilz] i [elzelz])
 d. [lilez] done (per [lilez] i [elzlez])
 e. [lin] done (per [lin] i [elzen])
 f. [liw] done (per [liw] i [elzw])

són les que fan servir quasi sistemàticament els parlants més joves, i només esporàdicament els més grans, en bona part de la província d'Alacant.

Tenint en compte que la forma substituïda presenta generalment un grup consonàntic problemàtic ([lz]) i que aquesta dificultat desapareix amb la utilització de la forma [li] del singular, es pot pensar que el fenomen té un origen essencialment fonològic: evitar, amb la substitució de [elzel] per [lil], o [elzla] per [lila], posem per cas, l'aplec consonàntic [lz].

Confirmaria aquesta hipòtesi el fet que alguns parlants continuen fent [loz] en posició i hagen fet ja el canvi de [elz] o [ez] a [li] en preposició:

- (3) a. li vaig fer un pastís (als meus cosins)
 b. vaig fer-los un pastís
 c. vaig fer-lo'n un

4.1.2. *L'al·lomorfa de datiu [se]*

La substitució per [se] de la forma *lz* de datiu plural apareix en algunes comarques d'Alacant, especialment, en territoris fronterers amb zones castellanoparlants. El cas més extrem és el de Monòver (o Pinós, al Baix Vinalopó), que ha consumat el canvi fins i tot en el datiu singular. El paradigma de datiu d'aquesta zona, és (15) per al singular i (16) per al plural:

- (15) a. [sel] dones/ donar [selo]
 b. [sela] dones/ donar [sela]
 c. [sez] dones/ donar [seloz]
 d. [sez] don/ donar [selez]
 e. [su] dones/ donar [so],[selo] (per a li+ho)
 f. [lin] dones/ donar [lin] (per a li+en)
- (15) a. [sel] dones/ donar [selo]
 b. [sela] dones/ donar [sela]
 c. [sez] dones/ donar [seloz]
 d. [sez] dones/ donar [selez]
 e. [ezu], [su] dones/ donar [so], [selo] (per a els+ho)
 f. [ezen], [lin] dones/ donar [lon] (per a els+en)

Aquestes formes són analitzades per Colomina (1985), que les considera un mer calc del castellà. Segons aquest autor, la substitució de *li* per [se] (el seu estudi no abraça el paradigma de plural), només s'ha acomplert quan es realitza una combinació amb característiques morfològiques paral·leles a les del castellà. Això és, en tots els anteriors casos tret de (15f), puix que per a aquesta combinació el castellà no disposa en l'actualitat d'un pronom equivalent al català *en*.

El calc del castellà és ben palès tant des del punt de vista fonològic, per la identitat de les formes, com des del punt de vista sociolingüístic: es produeix en les zones de major interferència lingüística.

Això no obstant, Colomina sols explica una part del fenomen, la part externa, i pagaria la pena plantejar-se l'existència d'una causa interna que haja impulsat o, si més no, afavorit la consolidació del fenomen. Aquesta causa interna podria ser novament la dificultat articulatòria de

grups fonètics forçats o de combinacions cacofòniques, tal com la proximitat de dues laterals. De fet, si ens fixem novament en la forma de (15f) veurem que les combinacions amb *en* no han realitzat el canvi perquè no existeix una motivació interna que la impulse, i no sols perquè no compte amb una combinació paral·lela en castellà. De fet [elzo] sí que hi té una forma equivalent en castellà ([selo] < [leslo]), i en canvi, la substitució no s'ha consumat encara.

D'altra banda, una interpretació com la que acabem d'esbossar té l'avantatge de no presentar-nos el fenomen com un cas aïllat en el paradigma pronominal del valencià col·loquial, sinó com una resposta a un problema fonètic general: d'un costat, la cacofonia que produeixen dues consonants laterals quasi simultàniament realitzades, en síl·labes contigües: la *l* dels pronoms de 3.ª persona. De l'altre, l'aplec de grups fonètics forçats, com ara el de *lz*. En aquesta zona els parlants han optat per la solució que el castellà els oferia, l'al·lomorfe de datiu [se]. En les zones restants es realitza bé la inserció d'una vocal epentètica ([elzela] done), bé la reducció del grup consonàntic forçat ([ezel] done), bé la substitució de datiu plural pel singular.

4.2. *La variant de datiu plural [liz]*

La forma [liz] per [elz] o [loz] en les combinacions de datiu plural no és més que una variant lliure, ja que no es dona sistemàticament en cap context ni en cap parlant o parlar. Podem afirmar, per tant, que es tracta d'una creació analògica espontània a partir del model de plural més freqüent en català, i que consisteix a afegir una *s* a la forma del singular. A més, el fet que les formes de l'acusatiu segueixen aquest mateix paradigma, deu inferir en el pas a [liz].

4.3. *L'al·lomorfe de datiu plural [lez]*

En les zones on l'article plural masculí i el femení es realitza com a [lez] el pronom datiu adopta aquesta mateixa forma en preposició, i això tant si aquest apareix sol ((17a) i (17b)) com si forma part d'una combinació ((7c)-(7h)):

- (17) a. demà [lez] diré que no puc anar
 b. demà vull dir [loz] que no puc anar
 c. [lezel] done / dóna [lozlo]
 d. [lezla] done / dóna [lozla]
 e. [lezelz] done / dóna [lozelz]
 f. [lezlez] done / dóna [lozlez]
 g. [lezu] done / dóna [lozo]
 h. [lezen] done / dóna [lozen]

El lligam morfofonològic que s'estableix entre les formes pronominals de 3.ª persona i les de l'article definit és un fet etimològicament fonamentat. Alguns autors han dut més enllà la concomitància entre aquestes dues categories i han parlat fins i tot d'un lligam sintàctic. El que ens interessa, però, és remarcar el primer aspecte: que les formes de l'article definit i les del pronom acusatiu i datiu de 3.ª persona segueixen, en determinats contextos, una evolució paral·lela. O, millor dit, que els pronoms segueixen l'evolució de les formes de l'article. L'única condició que s'estableix és la situació de preposició, al sintagma verbal. Això explica que en combinacions binàries les formes de l'acusatiu d'aquesta mateixa zona no passen a [lez], ja que l'ordre intern de combinació (datiu primer, acusatiu després) impedeix a l'acusatiu d'aparèixer en posició preverbal absoluta.

5. CONCLUSIÓ

En el present treball hem intentat descriure amb regles fonosintàctiques (com ara les regles d'inserció de vocal epentètica), les formes alternants en diferents comarques d'Alacant, i hem provat de proporcionar, alhora, una explicació dels fenòmens més rellevants que hi hem constatat. El fenomen geogràficament més estès que hem estudiat és la generalització de la vocal de les formes posposades d'acusatiu i de datiu, extensió a la qual hem atribuït un doble origen: el valor morfològitzat de la vocal *o* d'un costat, i la pressió externa del castellà que realitza sistemàticament *lo* i *los*, de l'altre. Des d'aquest punt de vista cabria explicar la *o* del datiu plural, que a diferència de l'acusatiu no fa distincions de gènere, com un fenomen d'analogia amb la forma plural de l'acusatiu.

Quant a les formes combinades, hem apuntat la idea que la major part dels fenòmens comentats obeeixen normalment una causa interna que pot ser de tipus fonològic (evitar grups fonètics forçats) o morfològic. De vegades, però, cal afegir-hi una causa externa més o menys determinant: la interferència lingüística del castellà. És el cas, per exemple, de l'al·lomorf [se] de datiu que apareix en territoris fronterers amb la franja castellanoparlant.

Atorgar un origen lingüístic intern a la major part dels canvis fonològics o morfològics que les formes pronominals experimenten en una zona determinada, exigeix, si més no, el reconeixement d'unes concomitàncies amb els dialectes catalans restants. Malauradament, la coneixença de la llengua col·loquial utilitzada arreu dels Països Catalans és encara molt precària, i això entrebanca tot intent d'establir possibles connexions entre els diferents parlars. Malgrat tot, podem apuntar alguna concomitància entre els fenòmens fonològics constatats al nostre estudi i els que hom ha apuntat per al barceloní, el dialecte a hores d'ara més estudiat.

La reducció a [elzo], [ezo] o [lizo] que resulta de la combinació del datiu plural amb les formes de l'acusatiu, per exemple, coneix una forma paral·lela en barceloní: [elzi]. A més, tant [elzo] o [ezo] com [eszi] han acabant essent l'única forma que s'utilitza quan el pronom de datiu plural no entra en combinació.

Igualment apareix també en català central la inserció sistemàtica d'una vocal epentètica *e* enllaçant les formes combinades de datiu i acusatiu que hem constatat en algunes zones i que origina combinacions com [elzelez] o [elzela]. Finalment, a Girona es produeix la neutralització de gènere en la forma plural de l'acusatiu, fenomen que, com hem vist, es donava també a Alacant a les zones on la forma de l'article ha conegut també aquesta mateixa evolució.

Per tant, és evident que si els fenòmens comentats al llarg del present treball obeeixen a una motivació lingüística interna, cal esperar fenòmens paral·lels pertot arreu del domini lingüístic català.

BIBLIOGRAFIA

- CASANOVA, E. (1988): *Aproximació a una gramàtica contrastiva dels dialectes catalans al s. XVIII. La combinació de pronoms* «Llengua i Literatura», II (Barcelona, Institut d'Estudis Catalans - Curial), pàgs. 57-80.
- CERDÀ, R. (1985): *Concomitàncies romàniques en la reducció pronominal del català parlat*, dins *XVII Congrès Internacional de Linguistique et Philologie Romanes* (Aix-en-Provence), pàgs. 409-421.
- COLOMINA, J. (1985): *Alguns casos de variació morfològica en valencià meridional alacantí*, dins *L'Alacantí* (Alacant, Institut d'Estudis Juan Gil-Albert), pàgs. 163-176.
- FABRA, P. (1913): *Els mots àtons del parlar de Barcelona*, «Butlletí de Dialectologia Catalana» (Barcelona, Institut d'Estudis Catalans), pàgs. 7-17.
- FERRER PASTOR, J. (1956): *Els pronoms febles*, dins *Diccionario de la Rima* (València, Frederic Domènech).
- PAYRATÓ, LL. (1988): *El català col·loquial* (València, Publicacions de la Universitat de València).
- ROCA PONS, J. (1984): *Noves consideracions sobre les formes pronominals febles del català*, *Miscel·lània Sanchis Guarner*, vol. I (València, Institut de Filologia Valenciana), pàgs. 293-298.
- RUAI, J., (1983): *Pronoms febles. Morfologia i sintaxi*, dins *El català en fitxes* (Barcelona, Morà), pàgs. 55-76.
- TODOLÍ, J. (1990): *Les funcions pronominals al català del P.V.*, dins *Miscel·lània J. Bastardas*, IV (Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat), pàgs. 253-61.
- VALLCORBA, J. (1983): *Sobre les combinacions binàries de pronoms febles*, dins *Miscel·lània Aramon i Serra*, III (Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat), pàgs. 583-596.
- VENY, J., (1986): *El valencià*, dins *Els Parlars* (Mallorca, Raixa), pàgs. 151-54.
- VIAPLANA, J. (1980): *Algunes consideracions de les formes pronominals clíiques del barceloní*, dins «Anuari de Filologia», 6, Barcelona, pàgs. 459-483.
- WANNER, D. (1979): *Notes on the phonology of Catalan clitics*, dins *Estudis de Llengua, Literatura i Cultura Catalanes. Actes del Primer Col·loqui d'estudis catalans a Nord-Amèrica* (Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat), pàgs. 118-128.
- WEINREICH, U. (1953): *Languages in contact. Findings and Problems* (New York, Publications of the Linguistic Circle of New York).
- WHEELER, M. (1979): *Phonology of Catalan* (Oxford, Publications of the Philological Society).